

УДК 351.72:330.341.1

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

О.Д. Витвицька, доктор економічних наук

Досліджено закономірності та особливості використання механізмів інвестування розвитку інноваційної сфери в Україні і світі.

Інвестування, механізми, інноваційна діяльність, державна підтримка.

Розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності належить до системних питань економічного розвитку будь-якої країни, вирішення яких має здійснюватися насамперед на державному рівні: дослідження теоретико-методологічних, практичних питань формування і реалізації механізмів інноваційно-інвестиційної політики. Механізми фінансування інноваційної діяльності є одним з важливих факторів інноваційного розвитку країни, які впливають на її результативність, технологічний рівень, конкурентоспроможність виробництва та забезпеченість високопрофесійними кадрами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні проблеми регулювання інноваційної діяльності у вітчизняній науці висвітлювали такі вчені, як В. Александрова, М. Бабієнко, А. Гальчинський, В. Гесць, Л. Федулова та ін. Основні питання розвитку інвестування інновацій досліджували такі науковці, як Б. Губський, Т. Майорова, В. Федоренко та ін. Проте більшість праць вітчизняних фахівців орієнтовані на процеси формування інноваційної політики України, а не на практику управління інвестиціями в інноваційну діяльність.

Мета дослідження – вивчити закономірності та особливості використання механізмів інвестування розвитку інноваційної сфери в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Оптимізація механізмів інвестування розвитку інноваційної сфери здійснюється з урахуванням ряду факторів, зокрема: вибір пріоритетів державної підтримки наукового, технологічного та інноваційного розвитку; інтенсивність інвестування цієї сфери (у відсотках від ВВП); співвідношення державних і приватних інвестицій та їхній вплив на інноваційну й технологічну конкурентоспроможність країни; форми державного інвестування науково-технічної сфери, зокрема співвідношення між прямими і непрямими формами підтримки.

Центральне місце в системі прямого державного стимулювання займає бюджетне фінансування інноваційної діяльності.

До основних інструментів бюджетного фінансування належать:

- базове бюджетне фінансування;
- програмно-цільове фінансування;
- бюджетне фінансування через державні наукові фонди [5].

Тенденція до концентрації бюджетних коштів у великих корпораціях, яка склалася історично, розглядається як фактор гальмування інноваційної діяльності. Вважається, що дрібний наукоємний бізнес є найбільш ефективним, оскільки в розрахунку на одиницю витрат на НДДКР ним створюється найбільша кількість нових продуктів і технологій, здійснюється більшість винаходів. Малі фірми виявляють найбільшу ефективність в освоєнні коштів. За оцінками дослідників, при витратах близько 5 % загального обсягу НДДКР на функціонування малої фірми частка впроваджуваних нею інновацій у їх загальному обсязі становить понад 50 % [4].

У світовій практиці використовується широкий спектр механізмів податкового стимулювання витрат приватного сектору на проведення НДДКР, які розрізняються за:

- цільовими групами (наприклад, орієнтовані на малий дослідницький бізнес);
- призначенням (зниження собівартості наукоємної продукції, залучення в бізнес кваліфікованого дослідницького персоналу, амортизація наукового устаткування, стимулювання діяльності в пріоритетних напрямках тощо);
- характером дії (зменшення оподаткованої бази, зниження податку з прибутку корпорацій);
- можливістю перенесення податкових пільг на минулі або майбутні податкові періоди.

У розвинених країнах податкові пільги на інноваційну діяльність найчастіше надаються у вигляді знижок з витрат компаній на ці цілі.

Міжнародне бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності (BOIB) здійснювало моніторинг прогресивних форм і методів державного стимулювання винахідницької діяльності в промислово розвинених країнах (Австрія, Великобританія, Нідерланди, Франція, Німеччина, Швеція, Швейцарія, США та Японія). Було виділено основні форми фінансової допомоги та стимулювання урядами цих країн малих і середніх підприємств, а також окремих винахідників. Перш за все, це пряме фінансування, яке досягає у згаданих країнах 50 % від витрат на створення нової продукції і технологій. Іншими формами є:

- надання позичок, у тому числі без виплати відсотків (Швеція);
- дотації (практично в усіх перелічених країнах);
- створення фондів упровадження інновацій з урахуванням можливого ризику (Німеччина, Франція, Швейцарія, Нідерланди);
- безоплатні позички, що досягають 50 % від витрат на впровадження інновацій (Німеччина);

– зниження державного мита для індивідуальних винахідників (Австрія, Німеччина, США тощо);

– подовження строку виплати мита або звільнення від нього, якщо винахід здійснено у сфері енергозбереження (Австрія) тощо [2].

У доповіді, яку щорічно публікує аналітичний інститут «Battelle Memorial Institute», зазначено, що 97,3 % усіх загальносвітових інвестицій у інноваційну діяльність сконцентровано у 40 країнах світу [3]. Валові внутрішні витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР) – основний показник, що використовується для порівняння валових внутрішніх витрат на дослідження і розробки всіма підприємствами-резидентами, науково-дослідними інститутами, університетами, урядовими лабораторіями та ін. та не включає витрат підприємств на дослідження і розробки, виконані за кордоном. Питома вага валових внутрішніх витрат на інновації у 2012 р. становить: США – 418,6 млрд дол.; Китай – 197,3 млрд дол. та Японія – 159,9 млрд дол. Україна увійшла у цей рейтинг, що дає надію на успішний розвиток у загальносвітовому вимірі. Порівняльні показники обсягів витрат та їх частки у ВВП наведено в табл. 1.

1. Валові внутрішні витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки [3]

№	Країна	2011			2012			2013 (прогноз)		
		ВВП, млрд. дол.	Валові внутрішні витрати на НДДКР		ВВП, млрд. дол.	Валові внутрішні витрати на НДДКР		ВВП, млрд. дол.	Валові внутрішні витрати на НДДКР	
			% від ВВП	млрд. дол.		% від ВВП	млрд. дол.		% від ВВП	млрд. дол.
1	США	15290	2,70	412,4	15 626	2,68	418,6	15 955	2,66	423,7
2	Китай	11440	1,55	177,3	12 332	1,60	197,3	13 344	1,65	220,2
3	Японія	4497	3,47	156,0	4 596	3,48	159,9	4 651	3,48	161,8
4	Німеччина	3139	2,85	89,5	3 167	2,87	90,9	3 196	2,85	91,1
5	Півд. Корея	1574	3,40	53,5	1 616	3,45	55,8	1 675	3,45	57,8
6	Франція	2246	2,21	49,6	2 248	2,24	50,4	2 257	2,24	50,6
7	Індія	4515	0,85	38,4	4 736	0,85	40,3	5 020	0,90	45,2
8	Великобританія	2290	1,81	41,4	2 281	1,84	42,0	2 306	1,84	42,4
9	Росія	2414	1,48	35,7	2 503	1,48	37,0	2 598	1,48	38,5
10	Бразилія	2324	1,20	27,9	2 359	1,25	29,5	2 453	1,30	31,9
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
39	Україна	334	0,88	2,9	344	0,89	3,1	356	0,90	3,2
	Глобальні витрати	79 025	1,76	1 394,3	81 463	1,77	1 442,3	84 315	1,77	1 496,1

Загальносвітові інвестиції в науково-дослідну та дослідно-конструкторську діяльність у 2012 році зросли на 3,44 % або на 48 млрд дол. – до 1,4423 трлн дол. Найбільший приріст витрат на інновації відбувся у Китаї у розмірі 20 млрд дол. Китай щороку продовжує нарощувати

високими темпами інноваційно-інвестиційну діяльність. В Україні доля НДДКР майже не зростає, що не дає можливості вважати вітчизняну економіку економікою розвитку.

В умовах економічної кризи залучення державних позик стимулює внутрішній попит за рахунок урядових видатків, а тому здійснює позитивний вплив на зростання рівня зайнятості та рівня споживання. Державний кредит має також негативні наслідки для стану державних фінансів, такі як перенесення боргового тягаря на майбутні покоління без створення умов для відшкодування витрат та стримування процесу економічного розвитку в державі; збільшення обсягів ВВП, що перерозподіляються на користь кредиторів; залежність соціально-економічної стабільності в державі від отримання нових кредитних ресурсів тощо (табл. 2).

2. Результати розрахунків капітальних видатків Державного бюджету України по роках до 2015 року

Рік	Номінальний ВВП, млрд. грн	Реальний ВВП, до відповідного періоду попереднього року, %	Індекс-дефлятор, %	Капітальні видатки, % ВВП	Капітальні видатки Державного бюджету України, млрд. грн.
2011	1 229,0	104,1	109,0	4,0%	49,2
2012	1 380,4	104,0	108,0	5,0%	69,0
2013	1 536,1	104,0	107,0	5,0%	76,8
(прогноз)					
2014	1 693,4	104,0	106,0	5,0%	84,7
(прогноз)					
2015	1 849,2	104,0	105,0	5,0%	92,5
(прогноз)					

Досягнення цілей інвестиційної діяльності для регіону має прояв у підвищенні темпів економічного зростання, що традиційно вимірюються у термінах валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення. Політика регіонального та державного рівнів має спиратися на оцінки ефективності інвестиційної діяльності в регіоні, на виявлення взаємозв'язку регіональної ефективності та інвестиційної діяльності, що впливає з потреби прогнозування змін в економіці регіону від поточних, а також перспективних інвестицій. Механізм залучення інвестицій у зернове виробництво є важливою частиною загального механізму зосередження інвестицій у сільське господарство області. До структури цього механізму можна віднести організації і підприємства локальної ринкової інфраструктури (банки, інвестиційні і венчурні фонди), фінансові ресурси, інвестиційні програми інноваційного розвитку області та державну інноваційно-інвестиційну підтримку.

Зараз інвестиційні можливості регіональних органів влади у фінансуванні інноваційного розвитку є досить незначними. Середній рівень фінансування за рахунок місцевих бюджетів в Україні дорівнює 4–5%. Серед проблем, з якими стикаються місцеві органи влади, є низький рівень дохідної

частини бюджетів, а також відсутність дієвих механізмів реалізації позик.

Механізм залучення інвестицій, відіграє подвійну роль, формує інвестиційне поле, а також відображує його реальний стан.

В Україні поки ще нерозроблений ефективний механізм залучення інвестицій у сільське господарство.

Загальними чинниками, які гальмують процеси залучення інвестицій, є:

- недосконалість, нестабільність та суперечливість законодавчої бази, яка регулює інвестування капіталу на території України;
- недостатня розвиненість інфраструктури підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності;
- неконкретизована потреба в інвестиційних ресурсах через відсутність якісних програм соціально-економічного розвитку об'єктів (селищ, сіл), а отже, недостатня визначеність пріоритетів розвитку таких територій;
- низька зацікавленість внутрішнього інвестора, відсутність дієвих механізмів стимулювання внутрішніх інвестицій на районному рівні;
- недостатній рівень кадрового потенціалу, задіяного в інноваційно-інвестиційних процесах на територіальному рівні;
- неналежна система інформаційного забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності.

Аналіз причин виникнення вищевикладених проблем свідчить, що їх вирішення залежить від системного програмування залучення інвестицій в економіку території, виробництва, починаючи зі створення нормативно-правової бази на рівні держави та використання організаційного й фінансового ресурсів для всебічного сприяння інвестуванню на місцевому рівні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для впровадження механізмів інвестування інноваційної діяльності необхідно визначити найважливіші стратегічні пріоритети держави та сконцентрувати кошти на їхнє виконання на основі державних цільових програм. У провідних країнах світу соціально-економічна стратегія розвитку формується як комплекс середньо- і довгострокових програм, на фінансування яких припадає від 50 (США) до 80 % (Франція) усіх бюджетних видатків. За своєю суттю соціально-економічні програми є обґрунтованими моделями створення доданої вартості та соціального ефекту, а для їхнього обґрунтування та реалізації використовуються методи бюджетування, управління за цілями і т.д.

Список літератури

1. Кочетков Г. Частный бизнес раскошеливается на науку / Г. Кочетков. // Российская Федерация сегодня. – 2003. – №15. – [Электронный ресурс] / Г. Кочетков. – Режим доступа : www.russia-today.ru/2003
2. Попович О.С. Научно-технологична та інноваційна політика: основні механізми формування та реалізації / О.С. Попович. – К. : Фенікс. – 2005. – 248 с.
3. 2013 Global R&D Funding Forecast [Електронний ресурс] / Battelle Memorial Institute, R&D Magazine. – Режим доступу : <http://www.battelle.org/docs/default-document-library/2013-R-and-D-Funding-Forecast.pdf?sfvrsn=4>

4. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.fao.org/economic/ess/countrystat/en/>

5. Хикс Дж. Р. Мистер Кейнс и классики: попытка интерпретации / Хикс Дж. Р. // Истоки. Вып. 3. Редкол. : Я. И. Кузьминов, В. С. Автономов, О. И. Ананьин. – 2-е изд. – М. : ГУ ВШЭ, 2001. – 512 с.

Исследованы закономерности и особенности использования механизмов инвестирования развития инновационной сферы в Украине и мире.

Инвестирование, механизмы, инновационная деятельность, государственная поддержка.

Regularities and peculiarities of the mechanisms of development of innovative investment sphere in Ukraine and abroad.

Investment mechanisms, innovation, government support.